

JAN WAWRZYŃCZYK
WSP w Bydgoszczy

TRZY DROBIAZGI LEKSYKOGRAFICZNE

I. Hasło C, którym się tu zajmę, pochodzi z obszaru dotychczas jeszcze przez słownikarzy dokładniej nie badanego. Zdecydowanie wkroczył nań dopiero Bogll.¹. W słowniku tym część polsko-rosyjska ma między innymi hasło: °C skr. Celsjusza po Celsiju, a część rosyjsko-polska hasło: °Ц sokr. tiempieratura po Celsiju temperatura w skali Celsjusza. Autor dostrzegł konieczność włączenia do zestawu haseł częstotliwego skrótu C, oznaczającego stopnie w określonej skali, odkrywając przy sposobności nową minimalną parę przekładową: Celsjusza po Celsiju. Innowacje te są cenne i potrzebne, niemniej jednak wymagają pewnego uzupełniającego komentarza.

W ślad za tymi słownikami, które uwzględniają skróty zwykle podając je w postaci odrębnej listy, Bogll. wyrazom hasłowym stanowiącym skrót przyporządkowuje - bezwyjątkowo - odpowiednik nieskrótowy. Odstępuje od tej zasady jedynie Mitr., w którym po skrócie podaje się najpierw jego rozwiązanie, następnie innojęzyczny przekład tego rozwiązania, a po nim, co prawda nie zawsze, formę s k r ó t o w ą przekładu. Ponieważ z reguły (od której wyjątki dadzą się łatwo ustalić i ująć słownikowo) elementem skróconym tekstu tłumaczonego odpowiadać powinny w przekładzie również wyrazy pisane skrótowo, należałoby w odnośnych hasłach składać parę przekładową ze s k r ó t ó w, a ich rozwinięcie podawać - tylko w nieodzownych wypadkach - nawiasowo, kursywą, jako informację pomocniczą. Takie podejście pozwala pełniej dojrzeć rozmaite osobliwości stosunków przekładowych w obrębie par z jednym czy obu członami w postaci skrótu (por. choćby np. i jego podstawowy, nieskrótowy odpowiednik

res. naprimier; odpowiednik napr. jest wtórny).

Przechodząc ponownie do polskiego hasła C można zauważyć, że w kontekście międzynarodowego symbolu stopnia (^o) jego podstawowym przekładem (przekładem, dodajmy uściślając, na płaszczyźnie tekstu graficznego) nie jest odpowiednia litera z graždanki, lecz właśnie takie samo C z alfabetu łacińskiego (jest to jeden z paru typowych regularnych obcych wtętwów graficznych stosowanych w tekstach rosyjskich); odpowiednik Ц, który się nasuwa po zestawieniu hasła ^oC i ^oЦ w Bogll., trzeba zakwalifikować jako marginalny.

Ciekawy szczegół odśłania odpowiedność przekładowa C - C (Ц) na płaszczyźnie fonicznej. Tu korelatem graficznego elementu C jest brzmienie [celsjuša], odpowiednio do Ц - brzmienie [pa celsiju]. Zatem te właśnie informacje o wymowie należałoby umieścić w odpowiedni sposób w hasłach; w rzeczywistości para Celsjusza po Celsiju, wprowadzona przez Bogll., funkcjonuje tylko w kontekście liczby określającej stopnie - jako substytut f o n i c z n y odnośnego znaku. Poza tą sytuacją wysunąć należy na plan pierwszy inne minimalne odpowiedności przekładowe: w skali Celsjusza po Celsiju, według skali Celsjusza po Celsiju, co zresztą sugeruje sam Bogll. swym przykładem w hasle ^oЦ. Gwoli sprawiedliwości odnotować wypada jeszcze, że w Mir., nie uznającym skrótów w roli wyrazów hasłowych, figuruje hasło Celsij (jako odstępstwo od innej zasady: nieuznawania nazw własnych w tejże roli) z odpowiednością po Celsiju według Celsjusza, która nie jest przecież jednak minimalna.

II. W poszukiwaniu jednostek przekładowych na terenie stosunków międzyjęzykowych, który wskazałem wyżej, warto się zatrzymać przy hasle nr. Słowniki zawierają tę pozycję bądź w podanej osobno na końcu liście najczęściej używanych skrótów w języku polskim, bądź w ogólnym ciągu alfabetycznym haseł (por. Mir. i Bogll.). Niestety nie informują one użytkownika, jak należy właściwie przekładać to nr na język rosyjski. Mamy tu przecież wypadek, kiedy skrótowi polskiemu w tekście rosyjskim odpowiada z reguły s k r ó t, a nie pełne wyrażenie (nomi?r),

jak by można sądzić na podstawie obecnych słowników przekładowych. Charakterystyczne jest przy tym, że słowniki stanowiące pod tym względem cenny wyjątek (Mitr. i SK), które dostrzegły potrzebę wprowadzenia obok formy pełnej formy skrótowej (por. np. ich hasło ul. z tekstem: ulica ulica ul.), przy nomier nie podały nic. Powinno tam być przecież łacińskie N^o; jego brak świadczy o pewnym nie mającym żadnych podstaw ograniczeniu w pojmowaniu przekładu jako procesu i jako produktu przez autorów słowników (o tym, że nie jest to ograniczenie przypadkowe czy niedopatrzenie świadczy opisany w p. I sposób opracowania hasła ^oC).

Powyższy drobiazg, zlekceważony w leksykografii polsko-rosyjskiej i rosyjsko-polskiej, jest potrzebny Polakom piszącym po rosyjsku. Wprowadzenie go powinno - przynajmniej teoretycznie - zapobiec potknięciom przy skracaniu wyrazu nomier (których przykłady niestety zdarzają się w tekstach naszych rusycystów; por. choćby "Przegląd Rusycystyczny", 1979, zesz. 2, przyp. 14 na s. 35).

III. Hasło skrótowe tup. nie występuje w słownikach rosyjsko-polskich; lista skrótów w Mitr. obejmuje tylko ok. 50 pozycji najczęściej - zdaniem autorów - używanych. W materiale nazewniczym miast rosyjskich wyraz tupik stanowi dość ważny element (por. np. w Moskwie Zoologiczeskij tup., Krymskij tup. czy Czuksin tup., zdarzają się też swoiste opozycje: Kriukowskaja ulica - Kriukowski tupik). Tłumaczenie nazw z elementem tupik lub tup. należy do trudniejszych ekwiwalentyzacji rosyjsko-polskich; translaty Mir. czy Bogll. nie wydają się w danej sytuacji najodpowiedniejsze. Wyrażenie Kriukowski tupik przetłumaczymy raczej jako Zaulek Kriukowski, rezygnując z bardziej ścisłych określeń ślepy zaułek, ślepa uliczka (ulica). Wyraz zaułek jest używany w nazewnictwie miejskim w postaci pełnej, dlatego hasła tup. trzeba będzie przyporządkować formę nie skróconą. Wnikliwy ogląd skrótów rosyjskich² przyniesie wiele takich par przekładowych, w których skrótowe wyrażenie rosyjskie musi mieć translat polski w postaci pełnej.

Uwaga końcowa. Celem niniejszej prezentacji trzech "minucji" leksykograficznych było zwrócenie zainteresowania słownikarzy ku jednorodnej grupie szczegółowych problemów, które powstają przy przekładowym opracowywaniu polskich i rosyjskich skrótów graficznych.

Zagadnienia te mieszczą się w programie rewizji reguł przekładowych podawanych przez współczesne słowniki polsko-rosyjskie i rosyjsko-polskie, który rozwijam w szeregu swych publikacji³, a który stanowi część jeszcze szerszego zamierzenia: przekładowego opisu konfrontatywnego języka polskiego i rosyjskiego.

PRZYPISY

Stosuję następujące skróty słowników. Bogll. - A. Bogusławski, Ilustrowany słownik rosyjsko-polski polsko-rosyjski, Warszawa 1978; Mir. - A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, Wielki słownik rosyjsko-polski, t. 1-2, Warszawa-Moskwa 1970; Mitr. - Karmannyj polsko-russkij i russko-polskij słowar'. Sostawili I.N. Mitronowa, G.W. Sinicyna, G.Lipkes, izd. 8, pierierabot., Moskwa 1973; SK - R, Stypuła, G. Kowalowa, Polsko-russkij słowar', izd. wtoroje stierleotip., Moskwa-Warszawa 1976

2

Np. w publikacji Słowar' sokraszcznij russkogo jazyka. 12 500 sokraszczenij. Sostawili D.I. Aleksiejew, I.G. Gozman, C.W. Sacharow pod rukowodstwom D.I. Aleksiejewa. Pod obszcznej riedakcyfej B.F. Korickogo, Moskwa 1963. W zakresie języka polskiego pomocny będzie J.Parucha Słownik skrótów, Warszawa 1970

3

Por. m.in. Z konfrontacji przekładowej języka polskiego i rosyjskiego, "International Review of Slavic Linguistics", 1978, 3, s. 415-422; 1979, 3, s. 467-474 i Z przekładowych badań konfrontatywnych nad językiem polskim i rosyjskim. "Przegląd Rusycystyczny", 1980, 2, s. 45-50

ТРИ ЗАМЕТКИ ПО ЛЕКСИКОГРАФИИ

Работа посвящена анализу отдельных словарных статей из польско-русских и русско-польских словарей. Высказываются критические замечания и рекомендации, относящиеся к довольно большой части лексикографического материала, а именно к статьям, возглавляемым словами-сокращениями типа ^oЦ, №, туп.

THREE SKETCHES ON LEXICOGRAPHY

The present paper deals with a few entries of modern Polish-Russian and Russian-Polish dictionaries. Author's purpose is to make a contribution to a hitherto neglected problem of the Slavic bilingual lexicography, viz. translating abbreviations.